

Министерство культуры АРК
КРУ «Бахчисарайский историко-культурный заповедник»
Институт археологии НАН Украины
Крымское отделение Института востоковедения им. А. Е. Крымского НАН Украины
Таврический национальный университет им. В. И. Вернадского
Фонд поддержки научных и культурных программ им. Ш. Марджани

V научные чтения памяти У. Боданинского

**Бахчисарай
КРУ «Бахчисарайский историко-культурный
заповедник»**

23–27 октября 2013 г.

Международная научная конференция

Тезисы докладов и сообщений

**Симферополь
Антиква
2013**

Министерство культуры АРК
КРУ «Бахчисарайский историко-культурный заповедник»
Институт археологии НАН Украины
Крымское отделение Института востоковедения им. А. Е. Крымского НАН Украины
Таврический национальный университет им. В. И. Вернадского
Фонд поддержки научных и культурных программ им. Ш. Марджани

V научные чтения памяти У. Боданинского

**Бахчисарай
КРУ «Бахчисарайский историко-культурный
заповедник»**

23–27 октября 2013 г.

Международная научная конференция

Тезисы докладов и сообщений

**Симферополь
Антиква
2013**

*Видаються за рішенням Науково-методичної ради
КРУ «Бахчисарайський історико-культурний заповідник»*

Редакційна колегія:

Науменко В. Є., доцент, кандидат історичних наук, генеральний директор
КРУ «Бахчисарайський історико-культурний заповідник» – РЕДАКТОР-
УПОРЯДНИК

Сейдалієв Е. І., заступник генерального директора КРУ «Бахчисарайський
історико-культурний заповідник» з науки

Емінов Р. Р., завідувач етнографічним відділом Музею історії та культури
кримських татар КРУ «Бахчисарайський історико-культурний заповідник» –
ВІДПОВІДАЛЬНИЙ СЕКРЕТАР

V наукові читання пам'яті У. Боданінського: тези доповідей та по-
відомлень міжнародної наукової конференції (Бахчисарай, 23–27 жовтня
2013 р.). – Сімферополь : Антіква, 2013. – 84 с.

СОДЕРЖАНИЕ

Абдульвапов Н. О некоторых крымских эпиграфических находках последнего времени, касающихся периодов Золотой Орды и Крымского ханства	7
Акав К. С. Символика растительного орнамента в традиционном искусстве крымских караимов	9
Алиев Б. Ф. Садоводство Азербайджана в XIX–XX вв. (по этнографическим материалам Габалинского района)	10
Алиев Р. Д. Коллекция монет Крымского ханства из фондов КРУ «Бахчисарайский историко-культурный заповедник»	12
Алпашкина О. Н. Предметы из Юсуповского дворца в Коккозах в коллекции Бахчисарайского историко-культурного заповедника	12
Алядинова Д. Ю. Предварительные итоги исследования позднесредневекового комплекса «Газы-Мансур» в 2012 г.	13
Аметов Э. Н. Письма Мехмеда IV Герая как источник по истории дипломатических отношений Крымского ханства XVII в. (по материалам В. В. Вельяминова-Зернова и Х. Фаизханова)	14
Артамонов В. А. Крымскотатарское войско в Турецко-русской войне 1710–1713 гг.	15
Асанова У. К. Проблема реквизиций историко-культурного наследия в Крымской АССР (1921–1923 гг.)	16
Бабулин И. Б. Бой под Бужином 13(3) августа 1662 г. и роль крымскотатарского войска в кампании 1662 г. на Украине	17
Беляева С. А., Карашевич И. В., Фиалко Е. Е. Исследования на Кинбурнской косе в 2009–2013 гг.	18
Беляков А. В., Енгальчева Г. А. Крымские выходцы в Касимове сеиды Шакуловы и их архив	19
Бубенок О. Б. К вопросу о времени проникновения термина «тат» на территорию Крыма	20
Виноградов А. В. Состав политической элиты Крымского ханства второй половины XVI в. по материалам русской и польско-литовской посольской документации	21
Виноградская Л. И., Болтанюк П. А. Фортификационные сооружения османского периода в Каменце-Подольском	24
Гаврилюк Н. А., Тимченко Н. П. Ранние культовые памятники столицы Крымского ханства	25
Господаренко О. В. Торгово-экономические отношения Золотой Орды и итальянских морских республик	26

<i>Гусач И. Р.</i> Поливная керамика Юго-Восточного Крыма из раскопок османской крепости Азак	27
<i>Джемилева С. М.</i> Творческое наследие композитора Ильяс Бахшиша	27
<i>Душенко А. А.</i> Роговые кольца для натяжки тетивы лука «монгольским» способом из раскопок Мангуп-Кале (по материалам исследований 1990–2010 гг.)	29
<i>Евглевский А. В.</i> Культурные памятники средневековых кочевников в Северном Причерноморье и Крыму: пересмотр сложившихся стереотипов ...	30
<i>Ельников М. В.</i> Историческая топография золотоордынского городища Конские Воды	31
<i>Зиливинская Э. Д.</i> Мавзолеи западных районов Золотой Орды	32
<i>Кабачкова А. В.</i> Комплекс курительных трубок жилого квартала в верховьях балки Табана-дере (Мангупское городище): предварительная типология	34
<i>Калинина Т. М.</i> Арабские писатели о городах Крыма золотоордынского периода	34
<i>Карашевич И. В.</i> Особенности застройки средневекового Аккермана как отражение гражданской истории города	35
<i>Кашовская Н. В.</i> Становление караимской ономастики (по ритуальной караимской коллекции ГМИР)	35
<i>Кемалова А. Р.</i> Крымскотатарские топонимы Тарханкута: проблемы изучения и сохранения	37
<i>Кобзарева Е. И.</i> Участие Крыма в войне 1672–1681 гг.	38
<i>Кондратюк Г. Н.</i> Караимы в условиях политики коренизации в Крымской АССР в 1920–1930-х гг.	39
<i>Кочубей Ю. М.</i> Внесок С. М. Шапшала (1873–1961) у сходознаводства	40
<i>Кулькатов Ж. Б.</i> Ислам в Нижнем Поволжье: от золотоордынского времени к современным реалиям	41
<i>Маверина О. С.</i> Вхождение мусульманской знати Крыма в состав российского дворянства в к. XVIII – XIX в.: бейские роды	43
<i>Малов А. В.</i> Приходно-расходные книги Казенного приказа конца Смуты (1613–1621 гг.) как источник по истории Крымского ханства и русско-крымских отношений	44
<i>Мамедова И. Г.</i> Тебризско-крымские торговые связи в средние века	45
<i>Моисеев Д. А.</i> Бестиарий Юго-Западного Крыма XIII–XV вв.: рельефные ремесленные метки с изображением животных	47
<i>Моисеев М. В.</i> Большие игры московской дипломатии: проблема нейтрализации «крымской угрозы» в русско-ногайских отношениях в 30–60-х гг. XVI в.	48

Мустафаева Э. Н. Кофейни Бахчисарая как важная часть городского социума (конец XVIII – первая половина XX в.)	49
Непомнящий А. А. Эпистолярное наследие крымоведов 1917–1920 гг. – информативный источник о развитии музейного дела в регионе	50
Овчинникова Г. Н. Тарханкут в период Крымского ханства	51
Османов Э. Э. Знаменитые посетители Бахчисарая в конце XVIII – XIX в.	52
Остапенко Г. Д., Аметов Э. Н. Коллекция ятаганов из собрания Бахчисарайского заповедника	54
Парафило Д. М. «Список М. С. Сарача» как источник для реконструкции фондов книжной коллекции «Карай-Битиклиги»	54
Пачкалов А. В. Клады золотоордынских монет в Крыму	55
Пилипчук Я. В. Кримський улус у складі Золотої Орди у другій половині XIII ст. ...	56
Пономарёв А. М. Внешняя политика Крым-Гирея 1761–1762 гг.	57
Привольнева С. А. Актуальность художественных традиций крымских татар для современного зодчества Крыма	58
Прохоров Д. А. Караимская книжная коллекция БИКЗ: доктринальная и религиозная литература	59
Рахимзянов Б. Р. Следы былого величия Улуса Джучи в политических амбициях элиты Крымского ханства начала XVI в.	60
Рославцева Л. И. Обзор коллекций декоративно-прикладного искусства народов Крыма в музеях Москвы	60
Санин Г. А. Крымское ханство в войнах и во внешней политике России, Украины и Речи Посполитой во второй половине XVII в.	61
Севастьянов А. В. Исследования древностей Бахчисарайского района экспедициями Г. А. Бонч-Осмоловского (20-е гг. XX в.): цели, раскопки, открытия	63
Сейдалиев Э. И. Археологические материалы в рисунках Усеина Боданинского: к вопросу истории археологического изучения Солхата	64
Селезнёв Ю. В., Селезнёва М. Е. Рост Мамаевой орды	64
Сичаева Г. А. Вклад крымскотатарского дворянства в сохранение и развитие культуры и образования Крыма (XIX – начало XX в.)	65
Сокуров В. Н. Черкесия и Крымское ханство: династические связи	66
Теплякова А. Н. Ткани Белореченского могильника (Северный Кавказ, XV в.): некоторые аспекты торговли и производства в Северном Причерноморье в XIV–XV вв.	67
Тесленко И. Б. Керамические комплексы XIV в. из раскопок крепости Алустан ...	68

Тимченко В. М. Дипломатичне листування між Бахчисарасм та шведським королівством у 1637–1742 рр. (за матеріалами державного архіву шведського королівства, м. Стокгольм)	69
Тищенко-Монастирська О. О. Мовні особливості караїмської медуми з фондів Бахчисарайського історико-культурного заповідника	70
Узелац А. Крым, Латинская империя и Улус Джучи (Золотая Орда) в середине XIII в.	70
Умеров Э. С. Административно-территориальное деление Крымского ханства: историография вопроса	71
Харлан О. В. До питання локалізації місцезнаходження та архітектурно-планувальних особливостей комплексу Азіза Гази-Мансура в Бахчисарайі	72
Чубукчиева Л. З. Этноконфессиональные традиции в отношении крымскотатарской женщины	73
Шадчнев К. И. Малоизвестный барельеф на тему «присоединения Крыма к России»: образ крымских татар в скульптурной пластике 80-х гг. XVIII в.	74
Шахбазов Т. С. Великий сын двух народов: о жизни и научном творчестве Османа Габибуллаева	74
Шлапак М. Е. Исчезнувшие мечети Днестровско-Прутского междуречья	75
Эминов Р. Р. К истории формирования коллекций и проблеме наименования Бахчисарайского дворца-музея: начальній етап (1917–1922 гг.)	76
Эмруллаев Ш. А. К проблеме сохранения и изучения памятников золотоордынского периода кладбища Кырк-Азизлер	77
Якушечкин А. В. К вопросу о возможности участия Хаджи Гирая в событиях, произошедших в Крыму в 1433–1434 гг.	78
Chazbijewicz S. Polish Tatars and Crimean Tatars until the 18 th Century. Contexts and Comparisons	79
Drej S. Polish and Tatar Rapprochement in the 18 th Century	79
Kostumoglu M. Social, Cultural, and Artistic Reflections of Crimean Tatars Living in Izmir, Turkey	80
Kuehn S. Further Notes on the Setting for the Veneration of Sarī Saltūq Dede	82
Mockun S. It all Started at Grunwald. The Contribution of the Tatars of Jalal al-Din in the Polish-Lithuanian Victory of 1409–1411 and its Significance for the Polish-Tatar Symbiosis	82

и Яшлавов – владел на правах политической главы. Бейлик представлял из себя родовое владение, которое, в отличие от феодального (феод переходил в наследство от отца к сыну), переходило к старшему в роду.

Как известно, твердое представление о границах своей территории имело то государство, которое в силу экономических и военных факторов имело преимущество перед соседними. Такую же тенденцию можно проследить и в отношении границ бейликов.

*О. В. Харлан
(г. Київ)*

ДО ПИТАННЯ ЛОКАЛІЗАЦІЇ МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ ТА АРХІТЕКТУРНО-ПЛАНУВАЛЬНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ КОМПЛЕКСУ АЗІЗА ГАЗИ-МАНСУРА В БАХЧИСАРАЇ

Сакральне обличчя Бахчисараю вже неодноразово ставало об'єктом вивчення науковців. Історичні матеріали про пам'ятки, які відомі з архівних джерел, розпорошено по численних сховищах, а про більшість з них взагалі не лишилося ніяких даних. Тому вивчення і дослідження пам'яток кримськотатарської архітектури – справа занадто складна і така, що потребує тривалих пошуків інформації і клопітких опрацювань значної кількості матеріалу.

Архітектурно-містобудівні дослідження, які нещодавно розпочалися в місті, обумовили кілька напрямків вивчення історичного середовища Старого міста, а також колишніх приміських районів, що зараз потрапили до території міста. Зі сходу і з заходу від старої частини Бахчисараю, в так званій долині ріки Чурук-Су, звертають на себе увагу культові споруди різних типів і різних часів. Дану працю присвячено дослідженню пам'ятки, залишки якої вціліли в долині Мар'ям-Дере – це культовий комплекс Азіз Гази-Мансура, який до початку ХХ ст. знаходився в доброму стані у східній частині Бахчисараю, неподалік від караїмського кладовища, у підніжжя Чуфут-Кале.

Складові частини колишнього комплексу було втрачено в радянський час, залишилися лише незначна кількість надгробків, що розкидані на рівній ділянці, посеред чагарників і дерев. Вивчення комплексу ускладнюється скупістю інформації щодо його виникнення та історії існування. Виявлені архівні матеріали КРУ «Бахчисарайський історико-культурний заповідник» та натурні дослідження дозволили локалізувати місце знаходження складових культового комплексу і дослідити його архітектурно-планувальні особливості. Результати даного дослідження стануть в нагоді дослідникам кримськотатарської архітектури, можуть бути використані при археологічному вивченні сакральної території комплексу і території долини Мар'ям-Дере взагалі.

Маємо надію, що необдуманого нового будівництва на сакральній території не відбудуватиметься, а спеціальний проект ревалоризації і ревіталізації, що матиме за мету реабілітацію сакрального місця, буде розроблено лише після повномасштабних археологічних вивчень, з урахуванням їх результатів.